

УДК 342.95:35.083.8.001.11

Л. М. Довженко

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ УКРАЇНИ

Розглянуто питання визначення поняття системи забезпечення державної таємниці України в контексті адміністративних правопорушень законодавства про державну таємницю. Вивчено компетенцію органів державної влади у сфері охорони державної таємниці й у визначенні ступеня секретності під час встановлення факту порушення вимог законодавства у цій сфері.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, законодавство про державну таємницю, ознаки державної таємниці, інформаційна безпека, гриф секретності.

Інформаційні технології завоювали ключові позиції в багатьох сферах діяльності людини. Оскільки йде безперервний розвиток мережевих технологій, відбувається постійне диференціювання і спеціалізація їх компонентів. Великі організації починають зосереджуватися на проблемах збереження і відновлення значних кількостей інформації, що є нагальними проблемами сьогодення. Відповідно питання інформаційної безпеки – реальність, а як наслідок – зростає важливість інформаційної безпеки державної таємниці.

З часу проголошення 24 серпня 1991 р. державної незалежності України почалося формування системи захисту її інформації, зокрема, розроблення нормативно-правової бази, яка регламентує створення системи та органів захисту інформації з обмеженим доступом.

Першим державним органом, на який були покладено питання захисту інформації, стала Служба безпеки України. Згідно із Законом України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. № 2229-ХІІ їй було надано правовий статус державного правоохоронного органу спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Для виконання покладених Служба безпеки України, відповідно до п. 7 ст. 24 згаданого Закону, зобов'язана «брати участь у розробці і здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, що є власністю держави, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України» [1].

Наступними заходами, спрямованими на удосконалення системи захисту державної таємниці та інститутів збереження державної таємниці, стало створення Державної служби України з питань технічного захисту інформації (Указ Президента України «Про Державну службу України з питань технічного захисту інформації» від 1 грудня 1992 р. № 593/92) та Державного комітету з питань

державних секретів (Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного комітету України з питань державних секретів» від 4 травня 1993 р. № 327), а згодом утворення на їхній базі Державного комітету України з питань державних секретів та технічного захисту інформації (Указ Президента України «Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України» від 26 липня 1996 р. № 596/96) – центрального органу виконавчої влади у сфері охорони державної таємниці і технічного захисту інформації на всій території України.

Згідно з Положенням про Держкомсекретів України, затвердженим Указом Президента України Про «Положення про Державний комітет України з питань державних секретів та технічного захисту інформації» від 5 листопада 1996 р. № 1047/96, було утворено колегію Держкомсекретів України, яка стала розглядати питання щодо розроблення концептуальних основ державної політики, охорони державної таємниці, створення й удосконалення системи охорони державної таємниці, її організаційної та правової основи.

Найважливішим кроком на шляху нормативно-правового закріплення системи та органів захисту інформації з обмеженим доступом стало прийняття Закону України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. № 3855-ХІІ, який регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням певних відомостей до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці в інтересах національної безпеки України [2]. Цей Закон визначив орган, що забезпечуватиме охорону одного з найважливіших видів інформації з обмеженим доступом – державної таємниці. Спеціально уповноваженим органом влади стала Служба безпеки України.

Закон «Про державну таємницю» уперше визначив основні поняття у сфері захисту інформації.

Стаття 1 цього Закону визначає державну таємницю¹ як вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визначені у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою.

З одного боку, держава прагне прозорості та відкритості інформації, з другого боку, держава зобов'язує державних службовців дбати про збереження державної таємниці, від якої залежить безпека держави у цілому. Тому існуюча проблема розмежування інформації на таємну та нетаємну є важливою складовою частиною будь-якої держави, а збереження державної таємниці і відповідальність за її розголошення – найважливіша частина.

¹ В Україні визначення державної таємниці співзвучне з радянським, оскільки частина державних секретів СРСР перейшла до України.

Таким чином, у визначенні державної таємниці мають місце такі ознаки:

1) обмеженість доступу до державної таємниці як виду таємної інформації, тобто відомості, що становлять таку таємницю, підлягають засекречуванню (обмеженню їх поширення і доступу до їх матеріальних носіїв);

2) значущість, важливість такого роду відомостей у певний проміжок часу для інтересів держави, тобто в разі розголошення державної таємниці національній безпеці України може бути завдана суттєва шкода (матеріальний критерій);

3) чітке визначення сфер, у яких може існувати державна таємниця, а саме: оборона, економіка, наука і техніка, зовнішні відносини, державна безпека й охорона правопорядку;

4) передбаченість відомостей, що становлять державну таємницю, законом, тобто встановлення переліку таких відомостей у спеціальному правовому акті – Зводі, на підставі та в межах якого створюються розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю (формальний критерій);

5) Охорона такої секретної інформації державою, тобто встановлення на підставі чинного законодавства єдиного порядку забезпечення охорони зазначеної інформації державно-правовими засобами.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про державну таємницю» сфера дії цього Закону поширюється на органи законодавчої та судової влади, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, яким у встановленому порядку наданий доступ до державної таємниці.

Верховна Рада визначає державну політику щодо державної таємниці як складової внутрішньої та зовнішньої політики (ст. 4 Закону) (рис. 1).

Засекречування матеріальних носіїв інформації – введення у встановленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом надання відповідного грифа секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації.

Рішення про засекречування інформації приймає державний експерт з питань державної таємниці за власною ініціативою або за зверненням керівника відповідного органу державної влади виключно на підставах, передбачених у ст. 8 Закону «Про державну таємницю».

Державні експерти з питань таємниць (ст. 9 Закону) відповідають за віднесення інформації у відповідних сферах до державної таємниці, зміну ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування.

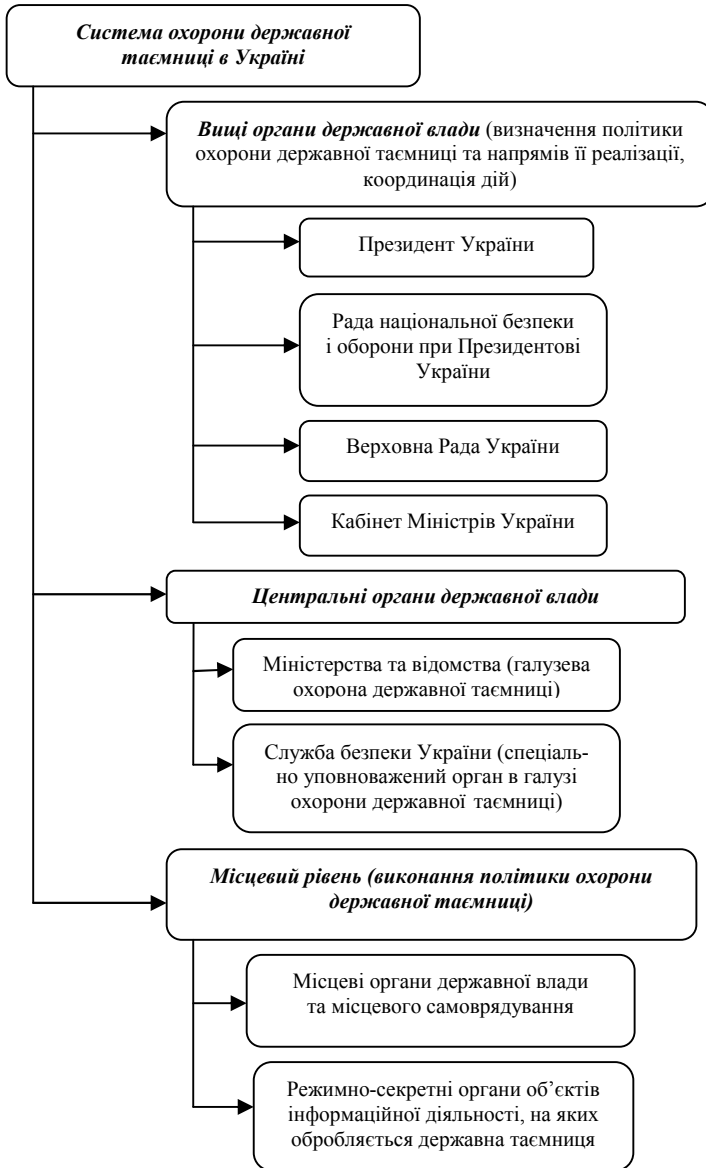

Рис. 1. Система охорони державної таємниці в Україні

Інформація, що може бути віднесена до державної таємниці, визначається відповідно до норм ст. 8 Закону «Про державну таємницю» і викладена у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю України¹ (ЗВДТ), який «є єдиною формою реєстрації цих відомостей в Україні. З моменту опублікування ЗВДТ держава забезпечує захист і правову охорону відомостей, які зареєстровані в ньому» [3].

Реєстрація відомостей у Зводі є підставою для надання документу, виробу чи іншому матеріальному носію інформації, що містить ці відомості, грифа секретності, який відповідає ступеню секретності, встановленому для них у Зводі. Інформація вважається державною таємницею з часу опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, до якого включена ця інформація, чи змін до нього у порядку, встановленому Законом «Про державну таємницю».

Варто звернути увагу на ситуації, коли наданий гриф не відповідає реальному ступеню секретності, бо з часом вагомість конкретної секретної інформації для забезпечення національної безпеки України змінюється з урахуванням міжнародної ситуації.

Відомості з різним ступенем секретності мають неоднакове значення для національної безпеки України і відповідно передбачають різну відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю.

Кримінальний кодекс України визначає склад злочинів, предметом яких є державна таємниця. Так, кримінально-правові норми, спрямовані на захист державної таємниці, містяться у розд. I «Злочини проти основ національної безпеки України», до якого включені ст. 111 «Державна зрада» та ст. 114 «Шпигунство», а також у розд. XIV «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності кордонів, забезпечення призову та мобілізації», до якого входять ст. 328 «Розголошення державної таємниці» і ст. 329 «Втрата документів, що містять державну таємницю».

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю (ст. 212-2) [3].

Після експертизи висновку державного експерта з питань державної таємниці і з урахуванням строку дії режиму таємності, який залежить від ступеня таємності інформації, суд має визначити,

¹ Звід відомостей є систематизованим переліком відомостей, що становлять державну таємницю, котрі упорядковані за чотирма великими групами (статті) відповідно до сфери державної діяльності: сфера оборони; сфера економіки, науки і техніки; сфера зовнішніх відносин; сфера державної безпеки й охорони правопорядку.

Відомості, що належать до цих груп, класифікуються на окремі пункти та підпункти за основними характеристиками: зміст відомостей, які становлять державну таємницю; ступінь секретності («Особливої важливості», «Цілком таємно», «Таємно»); строк дії рішення про віднесення інформації (30 років, 10 років, 5 років).

чи є відомості, які є предметом правопорушення, державною таємницею. Згідно зі ст. 13 Закону «Про державну таємницю» строк, протягом якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці, встановлюється державним експертом з питань таємниць з урахуванням ступеня секретності інформації, критерії визначення якого встановлюються Службою безпеки України.

Міжнародний досвід віднесення інформації до державної таємниці також свідчить про участь суду у визначенні ступеня секретності інформації [5, с. 56].

Таким чином, положення щодо захисту державної таємниці обов'язкові для виконання на території України і за її межами всіма органами представницької, виконавчої і судової влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, посадовими особами, громадянами держави, які взяли на себе зобов'язання або зобов'язані за своїм статусом виконувати вимоги законодавства України стосовно державної таємниці.

Також здійснюються заходи щодо встановлення системи контролю з боку уповноважених державних органів за дотриманням усіма суб'єктами вимог нормативно-правових актів з технічного захисту інформації. Вказана діяльність регламентується Положенням про державний контроль за станом технічного захисту інформації», введеним у дію наказом Адміністрації ДСЗТЗІ України від 16.05.2007 № 87 [6].

Список використаних джерел: 1. Про службу безпеки України : закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>. 2. Про державну таємницю : закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93. 3. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12 серп. 2005 р. № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>. 4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : зі змінами і допов. станом на 01.09.2012. – К. : Ін Юре, 2000. – 68 с. 5. Гласність судової діяльності по уголовным делам : монография / В. В. Леоненко, Г. И. Чангули, Н. И. Сирый, А. И. Миллер. – К., 1993. – 188 с. 6. Про затвердження Положення про державний контроль за станом технічного захисту інформації : наказ Адміністрації Держ. служби спец. зв'язку та захисту України від 16 трав. 2007 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-07>.

Надійшла до редколегії 20.02.2013

Довженко Л. М. Понятие системы обеспечения государственной тайны Украины

Рассмотрены вопросы определения понятия системы обеспечения государственной тайны Украины в контексте административных правонарушений законодательства про государственную тайну. Изучена компетенция органов

государственной власти в сфере охраны государственной тайны и в определении степени секретности во время установления факта нарушения требований законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: административное правонарушение, законодательство о государственной тайне, признаки государственной тайны, информационная безопасность, гриф секретности.

Dovzhenko L. M. The notion of system for protection of state secrets in Ukraine

This article is devoted to the problems characterizing the object of administrative offences according to the legislation about the state secret. Competence of the state authorities in the sphere of protecting the state secret and defining the level of secrecy while violating demands of the legislation is researched.

Keywords: administrative offence, legislation about state secret, the signs of state secrets, information security and security label.

УДК 342.951.713

В. Т. Комзюк

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА МИТНОЇ СЛУЖБИ

Здійснено комплексне дослідження організаційної структури митних органів, сформульовано пропозиції щодо удосконалення митної служби та приведення її у відповідність до міжнародно-правових норм і вимог.

Ключові слова: організаційна структура, митні органи, спеціалізовані митні установи, митна діяльність, функції митниці, митний контроль, завдання митної служби

Розвиток митної справи зумовив значне зростання ролі митних органів у зовнішньоекономічній діяльності держави. Для виконання покладених на митні органи завдань та функцій, здійснення митної діяльності вони мають досить розгалужену систему органів, що становлять відповідну систему. Сучасна митна система повинна відповідати умовам виникнення і розвитку нових суспільних відносин у митній діяльності, швидко адаптуватися до реалій сучасного життя, ефективно поєднувати у своїй діяльності засоби адміністративно-правового впливу та реагування. Ефективність митної системи України в цілому залежить від ефективності роботи кожного митного органу окремо та їх ефективної спільної взаємодії.

Метою написання даної наукової статті є з'ясування сутності організаційної структури митних органів, визначення взаємозв'язку між її структурними елементами, приведення структури митних органів до міжнародно-правових вимог та внесення

© Комзюк В. Т., 2013